

el-URVETÜ'L-VÜSKÂ

344). **Vüskâ** da “sağlam olmak” anlamının **vesâkadan** ism-i tafdilîn müennesidir (Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “vşk” md.; *Lisânü'l-‘Arab*, “vşk” md.). Buna göre “el-urvetü'l-vüskâ” terkihi “en sağlam kulp, en sağlam tutamak” anlamına gelmektedir.

Bu tabir Kur’ân-ı Kerim’de şu iki âyet-te geçmektedir: “Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğru eğriden açıkça ayrılmıştır. O halde kim tâgûtu tanımayıp Allah’a inanırsa kopmak bilmeyen sapasağlam bir kulp yapılmıştır” (el-Bakara 2/256); “İyilik yaparak kendini Allah’a teslim eden kimse şüphesiz en sağlam kulp tutunmuştur” (Lokmân 31/22). el-Urvetü'l-vüskâ terkihi hadislerde de rastlanmaktadır. Bazı rivayetlerde Abdullah b. Selâm’ın gördüğü bir rüya ile o rüyada tasvir edilen bir bahçeden, ortasında göklere uzanan bir direktan ve tepesinde bulunan bir kulptan söz edilir. Hz. Peygamber’in o bahçeyi İslâm, direği İslâm direği, kulpu da el-urvetü'l-vüskâ (İslâm üzere kalmak) şeklinde yorumladığı rivayet edilmiştir (*Müşned*, V, 452; Buhârî, “Menâkıbü'l-enşâr”, 19; Müslim, “Fezâ'ilü's-şâhâbe”, 148). Bu terkip birçok tefsirde “sağlam kulp” olarak tefsir edilmiştir (Taberî, III, 29; Fahrreddin er-Râzî, IV, 18). Âyette bir teşbihin varlığı kabul edilmekle birlikte (Zemahşerî, III, 500) sağlam kulptan maksadın ne olduğu hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Mücâhid b. Cebr’e göre bundan maksat iman, Süddî’ye göre İslâm, Dahhâk b. Müzâhim’e göre kelime-i tevhiddir (Taberî, III, 29; Endelüsî, I, 344). İbn Abbas’a göre ise Kur’an’dır (Süyûtî, II, 22). 1884’te Paris’te *el-‘Urvetü'l-vüskâ* adıyla bir derginin yayımlanmasına katkıda bulunan Muhammed Abduh el-urvetü'l-vüskâya yapışmayı “hak yolda istikamet üzere gitmek” şeklinde açıklamıştır (Reşîd Rızâ, III, 32), bu da söz konusu ifadeye dair tefsirlerde yer alan yorumların veciz bir özeti niteliğindedir.

Şîa kaynaklarının bir kısmında el-urvetü'l-vüskânın velâyet (imâmet), kopmayan sağlam ipin de Hz. Ali ve ondan sonraki imamlar olduğu ileri sürülmüşse de (Kummî, I, 84-85) meşhur Şîa tefsirlerinde konuyla ilgili sadece Allah’a imandan söz edilmektedir (Tabersî, I, 631; Tabâtâbâî, II, 344-345). Esasen Kur’an’ın bütünü kurtuluş için imanı ve sâlih ameli öngörmektedir. Söz konusu terkihin Bakara sûresinde iman, Lokmân sûresinde ihsan formülüyle birlikte yer alması da bu temel yaklaşımı teyit etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müşned, V, 452; Ali b. İbrâhim el-Kummî, *Tefsirü'l-Kummî* (nşr. Tayyib el-Mûsevî el-Cezâirî), Necef 1387, I, 84-85; Taberî, *Câmî‘u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, III, 29; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, Kahire 1987, III, 500; İbn Atiyye el-Endelüsî, *el-Muharrerü'l-veciz* (nşr. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed), Beyrut 1413/1993, I, 344; Tabersî, *Mecma‘u'l-beyân fi tefsiri'l-Kur‘ân* (nşr. Hâşim el-Mahallâtî – Fazlullah et-Tabâtâbâî), Beyrut 1406/1986, I, 631; Fahrreddin er-Râzî, *Me‘âtilü'l-gayb* (nşr. Halîl Muhyiddin el-Meys), Beyrut 1995, IV, 18; Süyûtî, *ed-Dür-rû'l-menşûr*, Beyrut 1403/1983, II, 22; Reşîd Rızâ, *Tefsirü'l-menâr*, Beyrut 1999, III, 32; M. Hüseyin et-Tabâtâbâî, *el-Mizân*, Beyrut 1393/1973, II, 344-345.

GİYASETTİN ARSLAN

el-URVETÜ'L-VÜSKÂ

(العروة الوثقى)

Cemâleddin Efgânî ile
Muhammed Abduh tarafından
1884’te Paris’te yayımlanan
dergi.

1882’de Mısır’ın İngilizler tarafından işgali üzerine buna karşı oluşan direniş hareketlerine basın ve yayın organları da katılmıştı. Bunların önde gelenlerinden biri de *el-‘Urvetü'l-vüskâ* olmuştur. *el-‘Urvetü'l-vüskâ* kendini her ne kadar cerîde (gazete) olarak tanıtsa da yayın formatı dikkate alındığında dergi sayılması daha isabetlidir. Cemâleddin Efgânî’nin temsil ettiği bir grup âlim ve aydın önce el-Urvetü'l-vüskâ adıyla gizli bir cemiyetin kurulmasına karar verdi (cemiyetin tüzüğü ve işleyişi hakkında bk. Reşîd Rızâ, I, 283-288; *el-Menâr*, XXXI/1 [1349/1930], s. 6-10). Kurulduğu yer hakkında farklı bilgiler varsa da Abduh cemiyetin Efgânî’nin Haydarâbâd’da bulunduğu sırada kurulduğunu ve çeşitli şehirlerde şubeler açtığını belirtir (Kedouri, VII/2 [1971], s. 262). Efgânî, Mısır’da İngilizler’e karşı direnen Urâbî ve taraftarlarıyla irtibatını önlemek için mec-buri ikamete tâbi tutulduğu Kalkûta’dan ayrılmasına izin verildikten sonra Avrupa’ya gitti, yayımlamayı düşündüğü derginin hazırlıklarını yaptı. Ardından Urâbî ayaklanmasını desteklediği gerekçesiyle sürgün cezasından dolayı Beyrut’ta olan Muhammed Abduh’u yanına davet etti. Abduh’un Paris’e gitmesinden sonra hazırlıklar tamamlanıp Mart 1884’te dergi *el-‘Urvetü'l-vüskâ lâ infişame lehâ* ismiyle yayımlanmaya başlandı. Perşembe günleri çıkarılması planlanan derginin ilk sayısı 15 Cemâziyelevvel 1301 (13 Mart 1884) tarihini taşıyor. Birinci sayfada Cemâleddin-i

Efgânî derginin siyasi müdürü, Muhammed Abduh başyazar olarak zikredilir. Arapça başlığın üzerinde derginin Fransızca adı *Le lien indissoluble* yer almaktadır. *el-‘Urvetü'l-vüskâ*’nın yazar kadrosu hakkında bu sayfada bilgi yoktur. Asıl kadro Efgânî, Abduh ve yabancı dildeki yayınları tercüme eden bir mütercimden oluşmaktadır. Yazıların altında isim bulunmamakla birlikte Emîr Şekîb Arslan dergideki fikirleri Efgânî’ye, bunları yazıya dökme işini Abduh’a mal eder; ancak Reşîd Rızâ fikirlerin her iki düşünürü ait olduğunu belirtmekte (*Târîhu'l-üstâz*, II, 215, 289), sonraki bazı araştırmalar da bu görüşü desteklemektedir (Vatikiotis, *Arabica*, IV/1 [1957], s. 55-72; Keddie, s. 220).

el-‘Urvetü'l-vüskâ İslâm dünyasının her tarafına ücretsiz gönderilmekteydi. Derginin basımı ve dağıtımı için gereken malî kaynakların nereden sağlandığı hakkında kesin bilgi bulunmamakla birlikte bunun dergiyle aynı adı taşıyan cemiyet tarafından karşılandığı, ayrıca Efgânî ve Abduh’un finansman konusunda farklı çevrelerle irtibata geçtiği anlaşılmaktadır (*a.g.e.*, s. 215 vd.). Derginin 4 Receb 1301 (1 Mayıs 1884) tarihli nüshasında nâşirlerin, derginin parasız dağıtılmasının belli bir devlet veya kişi tarafından sağlandığını söylemenin yanlış olacağını, böyle bir dergi çıkarmanın müslümanlar için zor olmadığını belirtme ihtiyacını hissetmeleri finansman konusunda bazı spekülasyonların yapıldığını göstermektedir (*el-‘Urvetü'l-vüskâ*, nşr. Seyyid Hâdî Hüsrev Şâhî, s. 321).

Toplam on sekiz sayı çıkan *el-‘Urvetü'l-vüskâ*’nın son sayısı 26 Zilhicce 1301 (16 Ekim 1884) tarihini taşır. Ömrü kısa sürmekle birlikte derginin İslâm âlemindeki etkisi büyük olmuştur. Muhtemelen İngiliz emperyalizminin eleştirisine yönelik yazılar sebebiyle Mısır ve Hindistan’da dağıtımı ve bulundurulması yasaklanmış, buna rağmen dergi çeşitli yollarla okuyuculara ulaştırılmaya çalışılmıştır (*a.g.e.*, s. 345-346). Efgânî’ye ait belgeler arasındaki bir listede derginin gönderildiği 900 civarında isim vardır; listede II. Abdülhamid, Mısır başbakanlarından Riyâz ve Şerif paşalar, Tunuslu Hayreddin Paşa, Ezher hocaları gibi kişilerin yer aldığı görülmektedir (*el-‘Urvetü'l-vüskâ*, II/2 [1401], s. 25; Keddie, s. 215). *el-‘Urvetü'l-vüskâ*’nın ilk sayısındaki “el-Cerîde ve menhecühâ” başlıklı yazıda derginin hedef kitlesinin Doğu halkları, özellikle işgale uğrayan ülkelerde çoğunluğu teşkil eden müslümanlar olduğu bildirilmektedir.

Sekiz aylık yayımı esnasında *el-‘Urvetü'l-vüşkâ*'nın işlediği temel konuları sömürgecilğe ve özellikle İngiliz işgaline karşı durmak, bu konuda müslümanlara özgüven kazandırmak, müslümanların kendi inançları ve değerleri etrafında birliğini sağlamak, geri kalmalarının sebeplerini ortaya koymak, yeni gelişmeler çerçevesinde bazı telakkileri yeniden ele almak ve müslümanları güncel konular hakkında bilgilendirmek şeklinde özetlenebilir. Derginin her sayısında İngilizler'in Doğu siyaseti, bilhassa Hindistan, Mısır ve Sudan gibi işgal ettikleri bölgelerdeki uygulamaları sert bir dille eleştirilmiş, işgalcilere karşı direniş teşvik edilmiş, sömürgecilerle yerli halk arasındaki ilişkileri irdeleyen makalelerde işgalcilere karşı yerli halk uyarılmış, İngilizler'in güvenliği sağlama bahanesiyle kendi hâkimiyetlerini kurmak için yerli işbirlikçileri kullandıkları özellikle vurgulanmış, işgalcilerle birlikte çalışmanın vatan hainliği olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda İngilizler'le çalışılabileceğini düşünen siyasetçilerin ve ulemânın görüşlerine karşı çıkmış, son sayıdaki "ed-Dehriyyûn fi'l-Hind" başlıklı makalede Seyyid Ahmed Han ve takipçileri İngilizler'e satılmış vatan hainleri diye takdim edilmiştir. *el-‘Urvetü'l-vüşkâ*'da İngiliz sö-

mürgeciliği eleştirilirken o sırada Tunus ve Cezayir'i işgali altında tutan Fransızlar'a karşı bir tavır takınılmaması ilginçtir. Ancak bunda derginin Paris'te yayımlanmasının etkisi göz önüne alınmalıdır. Derginin birinci sayısından itibaren Mısır meselesine ayrı bir önem atfedilmiş, Mısır'daki gelişmelere, Mısır'la ilgili uluslar arası toplantı ve görüşmelere geniş yer verilmiştir. Efgânî ve Abdüh'a göre Mısır meselesi uluslar arası bir konu olup buradaki İngiliz işgali bütün müslümanları etkilemiştir. Zira "Mısır toprakları Mekke ve Medine'nin kapısı sayıldığı için müslümanlarca kutsal kabul edilmektedir. Bu kapı güvende olursa bütün müslümanların gönlü rahatlar, tehlikeye düşerse İslâm dininin büyük rükünlerinden birinin selâmeti hakkında endişeye düşerler" (*el-‘Urvetü'l-vüşkâ*, nşr. Hüseyin Muhyiddin Habbâl, s. 6 vd.). Dergideki birçok yazıda Mısır'ın Osmanlı Devleti'nin en önemli eyaleti sayıldığı, bu ülkenin yabancıların eline geçmesinin Osmanlı Devleti'nin diğer toprakları üzerindeki haklarını da tehlikeye düşüreceği ifade edilir (meselâ bk. *el-‘Urvetü'l-vüşkâ*, nşr. Seyyid Hâdî Hüsrev Şâhî, s. 393). Müslümanların birliği konusu dergide sıkça dile getirilir; müslümanları bir arada tutan en güçlü bağın din olduğuna

vurgu yapılarak her türlü ırkçılık reddedilir (*a.g.e.*, s. 105). Derginin 9 ve 10. sayılarında yer alan "el-Vahdetü'l-İslâmiyye", "el-Vahde ve's-siyâse" başlıklı makalelerde Edirne'den Peşâver'e kadar aynı inanca sahip insanların siyasî açıdan da birleşmeleri gerektiği belirtilir. Müslümanların bağımsızlıklarını kazanabilmelerinin en önemli şartı onların İslâm inancı ve ilkelere etrafında birleşmeleri, işgalcilere karşı beraber hareket etmeleridir (*a.g.e.*, s. 157-168, 175).

el-‘Urvetü'l-vüşkâ'da müslümanların Avrupalılar karşısında yenik düşerek pek çok alanda geri kalmalarının sebepleri üzerinde de durulmuştur. Müslüman yöneticiler arasındaki ilişkilerin zayıf olması, âlimlerin birbirlerinden habersiz bulunması neticesinde müslümanların dağılmaya ve çözülmeye başlaması, yöneticilerin cahilliği, İslâmî hakikatlere dair bilgisizlik, halktaki yanlış ve yıkıcı kadercilik anlayışı bu sebepler arasında zikredilir. Bu noktada Selefî bakış açısını ortaya koyan Efgânî ve Abdüh müslümanların bozulmasını Abbâsîler dönemindeki bazı gelişmelere bağlar. Onlara göre bu dönemde ilim ve hilâfetin birbirinden ayrılmasıyla çözülmeye başlamış, birçok yerde hilâfet merkezleri kurulmuş, hilâfet gerçek mânasını kaybederek meliklik ve emirliğe dönüşmüştür. İdarecilerle âlimler arasındaki bağların kopmasından sonra İslâm cemaati parçalanmış, mezhepler ve hizipler ortaya çıkmıştır. Müslümanların bu durumdan kurtulması için ulemâya büyük görevler düşmektedir (*a.g.e.*, s. 122-127). Dergide Batılı devletlerin yaptıkları görüşme ve antlaşmalara geniş yer verilmiş, siyasî tahliller kaleme alınmıştır. Avrupa'da çıkan gazete ve dergilerden tercüme yapılmış, Doğu'daki insanların bu tartışmalardan haberdar olmaları sağlanmıştır.

Dergideki yazılarda Bâbüalî ve Sultan Abdülhamid'den de bahsedilmektedir. Bazı yerlerde Osmanlı Devleti'nin İngilizler'le anlaşmaya çalışması eleştirilir; Osmanlı sultanının hiçbir hakkından vazgeçmeyen ve hiçbir görevi ihmal etmeyen büyük hükümdarların halefi olduğunu unutmaması ve İngilizler'den haklarını talep etmesi istenir (*a.g.e.*, s. 342). Ayrıca Osmanlı Devleti'nin dünyadaki bütün müslümanlar için hayati önem taşıdığı ifade edilir. Müslümanların Osmanlı Devleti'ni kendi devletleri olarak bildikleri ve onun kendilerine yardım edeceği beklentisi içinde bulundukları anlatılır (*a.g.e.*, s. 393). Derginin son sayısında II. Abdülhamid "zât-ı şâhâne, bütün müslümanların en büyük baba-

el-‘Urvetü'l-vüşkâ'nın 13 Mart 1884 tarihli 1. sayısının ilk sayfası

el-URVETÜ'L-VÜŞKÂ

si, şeriatın kefilii" diye nitelenmiş ve devletin en önemli vilâyeti olan Mısır İngiliz işgali altındayken sultanın rahat olamayaacağı ve elinden gelen her şeyi yapacağı belirtilmiştir (a.g.e., s. 228-229; *el-‘Urvetü'l-vüşkâ*, nşr. Hüseyin Muhyiddin el-Habbâl, 2. Kısım, s. 205).

Yayın hayatının kısalığına rağmen *el-‘Urvetü'l-vüşkâ*'nın büyük etkileri görülmüştür. Dergi İngiliz işgalindeki Mısır, Hindistan, Afganistan başta olmak üzere Osmanlı Devleti'nin birçok eyaletine, Kuzey Afrika'ya ve İran'a gönderilmektedir. Ayrıca ulaştığı bölgelerde pek çok kişi tarafından okunduğu anlaşılmaktadır. Dergideki bazı makaleler Hintçe'ye tercüme edilip yayımlanmış (*el-‘Urvetü'l-vüşkâ*, nşr. Seyyid Hâdî Hüseyin Şâhî, s. 336) ve okur kitlesiyle birlikte etki alanı da ciddi bir şekilde artmış, dergi kapandığı halde etkisi uzun süre devam etmiştir. Reşid Rızâ, 1893'te *el-‘Urvetü'l-vüşkâ*'nın bazı sayılarını okuduktan sonra kendi görüşlerinde önemli değişiklikler meydana geldiğini söyler (*Târîhu'l-üstâz*, I, 303 vd.). Lübnanlı âlim Hüseyin el-Cisr ve Iraklı âlim Süleyman el-Geylânî'nin ifadeleri derginin halkı işgalcilere karşı uyandırmakla kalmadığını, onları inkılâba ve ayaklanmaya hazırladığını göstermektedir (*el-‘Urvetü'l-vüşkâ*, nşr. Seyyid Hâdî Hüseyin Şâhî, s. 75). İslâm dünyasında islahatı savunan Efgânî dergi vasıtasıyla düşüncelerini geniş kitlelere duyurma imkânı bulmuştur. *el-‘Urvetü'l-vüşkâ* İslâm coğrafyasındaki basın faaliyetlerinin gelişmesini de etkilemiştir. Nitekim 1898'den itibaren Kahire'de yayımlanan *el-Menâr* dergisinin ilk sayısında kuruluş amaçlarından birinin *el-‘Urvetü'l-vüşkâ*'nın metodunu ve gayretlerini devam ettirmek olduğu belirtilmiştir (*DîA*, XXIX, 116).

Reşid Rızâ *el-‘Urvetü'l-vüşkâ*'daki bazı makaleleri 1905'te *el-Menâr*'da yeniden neşretmiş, daha sonra bunları *Târîhu'l-üstâz* içerisinde "Maâlâtü'l-‘Urvetü'l-vüşkâ el-İslâhiyye" başlığıyla yayımlamıştır (II, 215-337); ayrıca Hüseyin Muhyiddin el-Habbâl tarafından Beyrut'ta aslına uygun bir düzenlemeyle basılmıştır (1328). Dergideki diğer bazı makaleleri 1930'da M. Bâşâ el-Mahzûmî *Hâtıratü Cemâlidîn el-Efgânî* içerisinde neşretmiştir. Selâhaddin el-Bustânî, dergiyi konularına göre yeniden düzenleyip başlıklar koyarak *el-‘Urvetü'l-vüşkâ ve's-sevretü't-tahrîriyyetü'l-kubrâ* adıyla yayımlamış (Kahire 1957), bunun sonraları pek çok baskısı yapılmıştır.

el-‘Urvetü'l-vüşkâ'nın devamı niteliğinden bazı dergiler de yayımlanmıştır. Beşîr b. Fethullah 1905'te Kahire'de aynı başlıkla ve üç aylık periyodlarla bir dergi çıkarmış, bir benzeri de Beyrut'ta Vehbe Süleyman Şuayb el-Âmilî tarafından hafızlık olarak neşredilmiştir. Ayrıca *el-‘Urvetü'l-vüşkâ*'nın yayımının hicrî 100. yılına denk gelen 1981'de aynı isimle iki dergi daha neşredilmiş, bunlardan biri Abdülhakîm Tabîbî tarafından Cenevre'de 1981 yılında çıkarılmıştır. Burada *el-‘Urvetü'l-vüşkâ* derginin I. cildi sayılarak yayımına II. cildinin birinci sayısının neşriyle başlanmıştır. Aynı isimde ikinci bir dergiyi Mısır'da Enver Sedat'ın girişimiyle Câmîatü's-şuûbî'l-İslâmiyye ve'l-Arabiyye Mayıs 1981'de yayımlamıştır. Bu da on sekiz sayı çıkabilen asıl *el-‘Urvetü'l-vüşkâ*'nın devamı olduğunu göstermek için 19. sayı ile çıkmaya başlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

el-‘Urvetü'l-vüşkâ, II/2, Geneva 1401, s. 21-26; *el-‘Urvetü'l-vüşkâ lâ inşâme lehâ* (nşr. Hüseyin Muhyiddin el-Habbâl), Beyrut 1328; Cemâleddin-i Efgânî – Muhammed Abduh, *el-‘Urvetü'l-vüşkâ* (nşr. Seyyid Hâdî Hüseyin Şâhî), Kahire 1423/2002, neşreden giriş, s. 68-75; a.e. (trc. İbrahim Aydın), İstanbul 1987; Reşid Rızâ, *Târîhu'l-üstâzî'l-imâm eş-şeyh Muhammed ‘Abduh*, Kahire 1427/2006, I, II, tür.yer.; a.mlf., "Fâtihatü'l-mucelledi'l-hâdî ve's-selâşin", *el-Menâr*, XXXI/1 (1349/1930), s. 1-10; Ch. C. Adams, *Islam and Modernism in Egypt: A Study of the Modern Reform Movement Inaugurated by Muhammad Abduh*, New York 1968, tür.yer.; N. R. Keddie, *Sayyid Jamâl ad-Din "al-Afghânî"*, *A Political Biography*, Berkeley 1972, s. 214-228; M. Bâşâ el-Mahzûmî, *Hâtıratü Cemâlidîn el-Efgânî el-Hüseynî*, Beyrut 1980, tür.yer.; *Haқиқatü Cemâlidîn el-Efgânî* (der. Asgar Mehdevî – İrec Efşâr, trc. Abdünnâim Hasaneyn), Mansûre 1408/1988, II, tür.yer.; P. T. Vatikiotis, "Muhammad Abduh and the Quest for a Muslim Humanism", *Arabic*, IV/1, Leiden 1957, s. 55-72; Cemâleddin er-Ramâdî, "Şafahât mine'l-‘Urvetü'l-vüşkâ", *ME*, XXXIII/10 (1962), s. 1221-1225; E. Kedourie, "Djamal El-Din Assad Abadi dit Afghani. By Homa Pakdaman. Pp. 385. Paris: G.P. Maisonneuve et Larose; Sayyid Jamal Al-Din Al-Afghani: An Annotated Bibliography. By A. Albert Kudsi-Zadeh. Pp. xxiii+118. Leiden: E. J. Brill", *MES*, VII/2 (1971), s. 260-264; J. Jomier, "La revue al-‘Orwa al-wothqa" (13 mars-16 octobre 1884) et l'autorité du Coran", *MIDEO*, XVII (1986), s. 9-36; Ziyaullah Khan, "Sayyid Jamal al-Din Afghani's Reflections on Western Imperialism- An Analysis", *Pakistan Journal of History and Culture*, X/2, Islamabad 1989, s. 54-79; Muhammed Harb, "el-Menâr", *DîA*, XXIX, 116.

HİLAL GÖRGÜN

URYÂNÎZÂDE
AHMED ESAD EFENDİ

(bk. ESAD EFENDİ, Uryânîzâde).

US, Hakkı Tarık
(1889-1956)Kendi adıyla anılan
bir kütüphanesi olan
gazeteci ve yazar.

Manisa Gördes'te doğdu. Babası Hacı Hasan Hulûsi, annesi Sıdika Hanım'dır. Ailenin Mehmet Âsım ve Hasan Rasim'den sonra üçüncü çocuğudur. Asıl adı İsmail Hakkı olup ilk ve orta öğrenimini Gördes'te tamamladı. 1906 yılında burada belediye sandık emniyeti ve Evkaf Komisyonu kâtipliğine başladı. Gördes'e kaymakam tayin edilen Şair Eşref tarafından şiirleri beğenilince bunları İzmir ve İstanbul gazetelerine göndererek basın hayatına ilk adımını attı. Bir müddet sonra İstanbul'a ağabeyi Mehmet Âsım'ın yanına gidip Dârülfünun Hukuk Fakültesi'ne kaydoldu. Bu yıllarda kitap ve basın dünyası ile ilişkileri daha da arttı. Çarşıkapı'da oturduğu için Beyazıt kitapçıları, hakkâklar ve Kapalı Çarşı içindeki sahafları sık sık ziyaret ediyordu. Abdülhak Hâmid'in *Târık yahut Endülüs Fethi* adlı tiyatro eserinden etkilenerek bazı yazılarında "Tarık" mahlasını kullanan ağabeyi Mehmet Âsım kardeşinin Târık'ı sevdiğini farkedince bu mahlası ona verdi. Ağabeyinin yardımıyla *Tanin*'de çalışmaya başladı. Bu gazetede tecrübe kazanması üzerine *Tercümân-ı Hakikat*'e ve oradan *Tasvîr-i Efkâr*'a geçti. Burada yazı işleri müdürlüğü yaptı. 1911 yılında Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. İttihat ve Terakî Fırkası'na olan yakınlığından dolayı *Hakikat* gazetesinin yönetimi için Eskişehir'e gönderildi. Bir yıl Eskişehir'de çalıştıktan sonra İstanbul'a döndü.

Dârülmualimîn-i Âliye'de ders veren ağabeyi Mehmet Âsım'ın hastalanarak tedavi için İsviçre'ye gitmesi üzerine onun derslerini üstlendi. 1914'te İstanbul Sultânîsi'nde (İstanbul Lisesi) başladığı öğretmenliği aralıksız on yıl sürdü. Bu görevinin yanında bir yıl İstanbul Mercan Lisesi ve üç yıl Galatasaray Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. Galatasaray Lisesi'ndeki öğrencileri arasında Yunus Kâzım Köni, Naşit Hakkı Uluğ ve daha sonra özel doktoru olan Ekrem Şerif Egeli de vardı. 1919'da Osmanlı Matbuat Cemiyeti'ne üye oldu; yapılan ilk kongrede adı Türk Matbuat Cemiyeti olarak değiştirilen derneğin yönetim kuruluna seçildi; 1921'de genel sekreterliğine getirildi. Ayrıca Muallimler Cemiyeti, Matbuat Cemiyeti ve Türk Basın Birliği başkanlıklarında bulundu. Yeşilay ve Türk Maarif